

Název a adresa školy:	Střední škola průmyslová a umělecká, Opava, příspěvková organizace, Praskova 399/8, Opava, 746 01
Název operačního programu:	OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost, oblast podpory 1.5
Registrační číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0129
Název projektu	SŠPU Opava – učebna IT
Typ šablony klíčové aktivity:	III/2 Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT (20 vzdělávacích materiálů)
Název sady vzdělávacích materiálů:	ČJ III
Popis sady vzdělávacích materiálů:	Český jazyk III, 3. ročník
Sada číslo:	D–11
Pořadové číslo vzdělávacího materiálu:	07
Označení vzdělávacího materiálu: (pro záznam v třídní knize)	VY_32_INOVACE_D–11–07
Název vzdělávacího materiálu:	Hlavní principy českého pravopisu
Zhotoveno ve školním roce:	2011/2012
Jméno zhotovitele:	Mgr. Edita Binarová

Hlavní principy českého pravopisu

Kontrola domácího úkolu – základní pravopisné jevy

- **Předložky z/ze, s/se a předpony s-/se-, z-/ze, psaní písmena ě, souhláskových skupin a ú/ů.**
 - Předložky **z/ze** se pojí s **2. pádem** (z čela, ze školy).
 - Předložky **s/se** se pojí se **7. pádem** (s bratrem, s nimi), se **4. pádem** (kdo s koho, nejsem s to nebýt s to). Pozor na **7. pád prostý** (házet sebou, hýbat sebou, jistý /sám/ sebou) a **7. pád předložkový** (vzít s sebou /sestru/, nést s sebou /balík/).
 - **Předpony s-/se-** píšeme ve významu směru dohromady (sbírat, shledat se), shora dolů nebo s povrchu pryč (sjet, shodit, smýt).
 - **Předpony z-/ze-** píšeme ve slovech s významem dokončení děje (zkalit, zkřivit), změny stavu (zčernat, ztmavnout) a v několika ustálených případech (zkoumat, zpupný, způsob, zpytovat apod.).
 - Je nutné rozlišovat dvojice slov s různým významem:
 - stěžovat si (někomu) × ztěžovat (někomu práci)
 - sjednat (smlouvu) × zjednat (pořádek)
 - shlédnout (dolů) × zhlédnout (film)
 - spravit (opravit) × zpravit (oznámit)
 - stlouci (dohromady) × ztlouci (někoho)
 - slézat (dolů) × zlézat (hory)
 - smazat (tabuli) × zmazat (si šaty)
 - sběh (lidí) × zběh (dezertér)
 - sužovat (trápí) × zužovat (sukni)
 - sběhlý (dav lidí) × zběhlý (zkušený)
 - smotat (svinout) × zmotat (poplést)

- **Bje, vje** - je-li **b, v** součástí předpony a začíná-li slovní kořen skupinou je: ob-**jem**, ob-**jev**, v-**jet**, ob-**jednat**, ob-**jetí** (objímat), ob-**jet** (autem) x válečné oběti.
- **Bě, vě** – hláska **ě** je součástí kořenu slova (oběd, běhat, vědec, větev, věřit, věstit)
- **Pě** – po hlásce **p** se vždy píše jen **ě** (pěna, pětikoruna, zpěvák, napětí)
- **Mě** – na rozhraní slova se řídíme dle jeho stavby (um-í, um-ět, um-ění, osamělý/sám, rozumět/rozumí, soukromě/soukromý, zřejmě/zřejmý, známější/známý, tamější/tam)
- **Mně** – je-li v základním slově skupina **-mn-**, musíme ji ve všech dalších odvozených výrazech zachovat (rozumný/rozumně, jemný/jemně) Pozor: vzpomněl, opomněl, připomněl, zapomněl – odvozeno od (pomní), domněnka/domnívat, pomněnka, zatemnění/zatemnit
- **Psaní souhláskových skupin -ský, -ství, -stvo při odvozování příponami**
- **-ský** je **beze změny**: ž, š, č, z + ský; ž: *pařížský*; š: *krkonošský*, č: *ledečský*; z: *slezský*; v množném čísle jsou *slezští, francouzští*.
- **Zjednodušuje se**: **s** + **-ský** ve **-ský** (*tuniský, brandýský, ruský*) a **c** + **ský** ve **-cký** (*lužický, hradecký*), v množném čísle jsou *ruští, hradečtí*.
- **Mění se**: **-k** + **-ský** ve **-cký** (*otrocký*), **-h** + **-ský** ve **-žský** (*pražský*), **-ch** + **-ský** ve **-šský** (*adršpašský, lašský*), ale ke jménu Čech je *český*.
- Pozor: *dětství, dětský*.
- **Ů** po předponě a na začátku druhé části složeniny (/bez/účelný, zaúpět, pravoúhlý), ojediněle uvnitř slova (ocún), v citoslovcích (hú, vrkú, bú), v cizích slovech (túra, múza, skútr, fúze, ragú, kúra – léčebná)
- **Ů** uvnitř slova (sůl, kůň)
- **U** ve slovech přejatých s příponou **-ura** (literatura, kultura, brožura, agentura, inventura)
- **Psaní i, í/y, ý po souhláskách měkkých i tvrdých, ve vyjmenovaných slovech a psaní i/y plynoucí se shody přísudku s podmětem.**
 - Měkké **i** po tvrdých souhláskách – v cizích slovech (kino, historie, riziko), v citoslovcích (hihi, chichi, kikirikí) a v slovech od nich odvozených – (híhnat se, chichotat se).
 - Tvrdé **y** po měkkých souhláskách (tácy, puncy – vzor hrad) a ve slovech přejatých (motocykl, cyklus, cyklista).
 - **Vyjmenovaná slova** – slova, ve kterých se nejvíce chybí: bytelný (pevný), bydlo (příbytek, živobytí), nabýt (jmění), býlí (plevel), černobýl, zlatobýl; lýčí, lýkovec (dřevina), plytký (povrchní), slynout (být proslulý), vlys (ozdobný pruh na stěně), Lysolaje; pomyje, mýval, smyslný, mýlka, zmýlená, nedomykavost, mykat (urovnávat vlákna v přízi), sumýš (živočich), nachomýtnout se; pykat, pych (krádež), pýr (plevel), pýřit se (červenat, být v rozpacích), pýří (chmýří); zlosyn (zločinec), syrovinka (houba), sypek (povlak peřiny), Bosyně, Sychrov, Syneč; zvyklost, vyžle, cavyky, vyza (ryba); slova s předponou vy-; vzývat (božstvo);

- **Shoda přísudku s podmětem** – minulý čas se řídí podle rodu podmětu: Muži pracovali. Vozy jely. Ženy šily. Děvčata se smála.
- **Několikanásobný podmět** – Chlapci a dívky vystoupili z autobusu. Ženy a děvčata se pustily do práce. Kuře a housata běhaly po dvoře. Kuřata a housata běhala po dvoře. Na ulici si hrály dívky a chlapci. / Na ulici si hráli dívky a chlapci.
- **Psaní velkých písmen, zkratek a značek a slov přejatých.**

Velká počáteční písmena píšeme:

- v souslovných vlastních jménech (ulice Nad Alejí, dům U Tří sluncí, náměstí Krále Jiřího z Poděbrad, ulice U Slunce);
- v souslovných vlastních jménech měst, městských čtvrtí, sídlišť a osad ve všech slovech kromě předložek (Moravské Budějovice, Hradec nad Moravicí, sídliště Nová Role);
- v oficiálních názvech zeměpisných jmen (Jižní Amerika, Pyrenejský poloostrov, mys Dobré naděje);

Malé písmeno píšeme:

- v pojmenováních hnutí příslušníků sekt, náboženských proudů (husité, křesťané, májovci);
- ve slovech republika, království, pokud jimi nezačíná oficiální název (Česká republika).

Některé frekventované zkratky

- *n.l.* – našeho letopočtu, *tzn.* – to znamená, *atp.* – a tak podobně, *apod.* – a podobně, *mj.* – mimo jiné, *např.* – například, *resp.* – respektive, *č.p.* – číslo popisné, *a.s.* – akciová společnost, *spol. s r. o.* nebo *s. r. o.* – společnost s ručením omezeným, *sv.* – severovýchod; svazek; svatý.
- Zřídka se vypisuje první a poslední písmeno slova, za zkratkami tohoto typu se tečka nepíše (*fa* – firma, *pí* – paní).
- Zkratková slova jsou zkratky, které mají charakter slov. Skloňují se a mohou být zdrojem dalšího odvozování nových slov (*Čedok* – Česká dopravní kancelář).

Psaní slov přejatých

- Některá slova se píše původním pravopisem; jedná se o omezený počet slov (*causerie*, *interview*, *outsider*) a citáty z jazyků užívajících latinku (*ad hoc*, *allegro*, *adagio*).
- Většina slov přejatých se píše podle zásad českého pravopisu (*aféra*, *prézens*, *pedagog*, *kánoe*, *aerobní*); původní *c* vyslovované jako *k*, se píše jako *k* (*kakao*, *kaňon*), *th* se píše jako *t* (*éter*, *metan*), písmena původně zdvojená se zjednodušují (*adresa*, *alergie*).
- Psaní *s* a *z* se řídí většinou výslovností a délkou samohlásek.

Praktická část

Doplňte předložky s/z, předpony s- nebo z-, -ě/-ně/-je.

__motat klubíčko, __hromáždění před školou, __platit půjčku, __dvořilý muž, __sadit ředitele, __levnit výroibek, __běh lidí, _dělovací prostředky, _mazat tabuli, _mazat si kalhoty, _trávit dovolenou, __prané kalhoty, vojenský _běh, _cvrklá a _hnilá jablka, _hodnout se __ kamarádem, __míšené zboží

moderní um_ní, je jako vym_něný, tam_jší podnebí, rozum_l své práci, um_l odpovídat, dom_lý přítel, zapom_tlivý, obzor potem_l, tvářili se tajem_, před m_sícem, vědom_ lhal, působil sebevědom_, zatem_ná okna, dom_lé uzem_ní elektického vedení, p_stovala slam_nky, správná dom_nka, zasedání m_stské rady, pozm_ňovací návrh, ob_dnat si ob_d, v_zd do domu, záv_je sněhu, ob_tavý přístup, op_t, ob_žná dráha Zem_, na vlastní p_st, nehoda m_la tři ob_ti, zrakový v_m, kruhový ob_zd.

Seznam použité literatury

- Sochrová, M.: *Český jazyk v kostce pro SŠ*. 2. vydání. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0950-6.